

Jørgen Rasmussen Kirkebjerg og Gymnastiken i Ribe Amt.

Ved Søren Alkærsig.

Torsdag 28. okt. døde J. R. Kirkebjerg ret pludselig og uventet. Han blev begravet 2. dec. fra Askov kirke under stor tilslutning fra nær og fjærn. I kirken talte pastor Fenger og dr. phil. M. Kristensen; ved graven sænkedes ni faner over hans kiste, og derefter talte forstander Arnfred. Både der og i kirken lød det vidnesbyrd, at Jørgen Kirkebjerg var en god mand og en pålidelig ven.

Ordene er sande, og den ære, der blev vist ham, er fortjent. Han hørte til den kreds af unge mænd i mange forskellige stillinger, men ikke mindst ved højskolen, som for 40—50 år siden med glæde, tro og begejstring satte al deres kraft og vilje ind på at løfte folket opad, uden at spørge synderligt om, hvor brødet skulde komme fra, og for hvem denne tro og begejstring holdt sig hele Livet. — Han havde *tjenersindet*, som her er nødvendigt. Det var aldrig ham selv og hans, det drejede sig om, men først og fremst, at hans kære sag måtte fremmes. Sjælden har man vel set noget ansigt stråle som hans, når han så, at hans egen ild havde fænget i unge hjerter.

For 43 år siden stod jeg i hans første lingske trop

fra Askovs omegn, samlet i højskolens gymnastiksal. Siden har jeg fulgt hans ihærdige og ildnende arbejde, i de første 15 år på ret nært hold. Det var da ganske naturligt, at jeg i foråret bad ham tale ved historisk samfunds generalforsamling og fortælle os noget om den lingske gymnastiks begyndelse og senere fremgang i Ribe amt. Han sagde med stor glæde ja, og det kunde jeg især forstå bagefter, thi hans tale blev ikke, som jeg ved den lejlighed jo nærmest havde tænkt mig, en historisk redegørelse, men han greb lejligheden til at aflægge et personligt vidnesbyrd af en sjælden varme og klarhed, som vistnok tilhørerne længe vil huske, om hvor meget gymnastiken havde betydet for ham i hans ungdom, og navnlig hvor meget hans kære lærer, la Cour, havde betydet for ham både i samarbejdet om gymnastiken og ellers. — Bagefter lovede han mig at skrive nogle af hans gymnastikminder op, — idet jeg gerne, mens tid var, vilde have en fremstilling af gymnastikens historie i Ribe amt.

Et halvt års tid efter sendte han mig nedenstående stykke, som jo kun i mindre grad omhandler forhold i Ribe amt. Han havde prøvet at få noget stof samlet fra forskellige sider; men sligt er altid vanskeligt, og jeg tror egentlig heller ikke det lå for Kirkebjerg, hverken at samle stoffet eller at tumle med det. Dette tilstod han også meget åbent. Først efter hans død kom nogle statistiske optegnelser fra Ribe amts skytte- og gymnastikforening (ved formanden) mig i hænde. Og på grundlag af dem og andre kilder har jeg givet nedenstående fremstilling som en slags fortsættelse af Kirkebjergs bidrag.

Nogle Gymnastikminder.

25. Februar 1884 vistes Lings Gymnastik første Gang i det nyopførte Gymnastikhus i Vallekilde af cand.

polyt. N. H. Rasmussen, der i de fire sidste Måneder af 1883 havde studeret den i Stockholm.

Det var med stor Forventning, man i Gymnastik- og Skyttekredse havde imødeset, hvad denne Gymnastik havde at bringe, så det var en både stor og interesseret Forsamling, der var kommet tilstede ved den Lejlighed.

Forst. Ernst Trier ventede sig meget af den og havde derfor indbudt fra fjern og nær, og han havde fået Digterpræsten Hostrup til at skrive den Sang til Festen, som i de følgende Aar fulgte med denne Gymnastik og blev landskendt. »Vi fik ej under Tidernes Tryk et bøjet Mod, en ludende Ryg,« saadan begyndte Sangen, og da der begyndtes paa næstsidste Vers: »En ensom Vandring ej står os an,« kommanderede Rasmussen til sine 56 Elever — fremad — Marsch! og de kom ikke til at gå en ensom Vandring, i forbavsende kort Tid fik de Følge ud over Landet. •

Efter Opvisningen talte Trier, P. la Cour, Hostrup og Rasmussen. Ved denne Lejlighed var det, la Cour udtalte de Ord, der viste, hvor hjertegrebet han var blevet ved at se de smukke Øvelser: »Det må da være nok til at drage Ungdom, at deres Lemmer ligesom kan komme til at synge en Lovsang til Skaberens Ære.« Så optaget, ja hjertegreben, var la Cour blevet af, hvad han her havde set og oplevet, at han, da han senere kom i Forbindelse med Kaptain C. H. Norlander, Gymnastiklærer ved Lunds Universitet, bad ham komme til Danmark og holde et Kursus i denne Gymnastik. Kaptainen kunde ikke forlade sin Tjeneste, men tilbød at holde Kursus'et i Lund, dersom der kunde samles Folk til at rejse der over.

Gennem Beretninger om N. H. Rasmussens Arbejde i Vallekilde var der en Del Mennesker blevet opmærksomme på, at her var noget nyt og godt, og da

la Cour indbød til dette Kursus, var der elleve andre, der fulgte ham. Kursus'et varede fra 15. Septbr. til 9. Novbr. 1885 og blev for Deltagerne en stor Oplevelse, takket være la Cours Ledelse og Kaptain Norlanders opofrende Arbejde og Undervisning.

På Hjemrejsen over Øresund vedtog Deltagerne at nævne sig »Norlandertylvten«. Så godt som alle tolv kom straks i Arbejde rundt om i Landet, og de tre Askov-deltagere delte den Vinter det gymnastiske Arbejde på Skolen således, at Poul Bjerger og Jens Schrøder tog hver sit Hold af Eleverne en Time om Formiddagen og så havde la Cour $\frac{1}{2}$ Time hen mod Aften med hele Flokken, med de to andre som Tropsførere.

Som Vinter og Sommer 1884 havde stået i Gymnastikens Tegn i Vallekilde, kom det den Vinter til det i Askov. Der blev holdt et Delingsførerkursus i den nye Gymnastiksal, der lededes, det praktiske af Jens Schrøder, det teoretiske af la Cour, 41 Deltagere.

Der kom en særlig festlig Afslutning, idet Kaptain Norlander i Slutningen af Marts sammen med 24 Studenter kom til Odense, Kolding og Askov og gav Opvisning i Lings Gymnastik og Fægtning. Det blev en helt æventyrlig Færd for Svenskerne, da Bælterne i den sene, stærke Frost lagde til, så Rejsen blev meget besværlig. Men den festlige Modtagelse, de fik, idet Folk fra Askov og Vejen mødte med Kaner ved Stationen, og Askov By og Skole var illumineret til Ære for dem, fik atter Humøret til at staa højt.

Ligesom Kaptain Norlander under Kursus'et i Lund havde udtalt sin store Glæde over den Iver, hvormed Deltagerne arbejdede, udtalte han nu sin Forundring og Glæde over det Resultat, der ved Poul Bjergeres, Jens Schrøders og la Cours Arbejde var nået i den korte Vintertid.

Det er en Selvfølge, at en så gennemgribende Forandring i Måden at tage den gymnastiske Undervisning på, ikke kunde gå af uden Kamp, en Kamp, der stod på gennem Aar, og som endte med Sejr for Lings Gymnastik over hele Landet, når undtages nogle Byforeninger.

Poul Bjerger fortæller:

»Da Sommeren 1886 kom, og Skytter og Gymnaster begyndte Øvelserne i Malt-Folding, fik jeg Lyst til at prøve svensk Gymnastik i Kredsen. Malt-Folding Skyttekreds var berømt for sin Gymnastik. Denne Kreds var den første, der viste Gymnastik ved Skyttefester i Ribe Amt og den havde taget den ene første Præmie efter den anden. Men Bestyrelsen syntes ikke om svensk Gymnastik. Når jeg talte om at gøre smuk Gymnastik, der gik rolig og elegant, så hævdede de, at når man vilde opvise Gymnastik, så havde det ikke det mindste at sige, om den var køn. Nej, det gjaldt om at gøre de mest voldsomme Bevægelser, springe højest og gøre de mest halsbrækkende Øvelser. Det var det, Folk vilde se.

Jeg var tilbøjelig til at tro, at de havde Ret, jeg mente ogsaa, at vi i Skyttekredsen skulde blive ved at øve den gamle Gymnastik, og jeg gik selv med til den. Jeg fik imidlertid et lille Hold ved Siden af, vist 12—14 Stykker, som jeg selv arbejdede med på svensk Maner. Ved Skyttefesten i Ribe skulde Kredsen så optræde med to Hold, først et større med dansk, og så jeg med et mindre i svensk Gymnastik.

Det større Hold optrådte først, og det var forvovne og halsbrækkende Øvelser. Ved Hjælp af Springbrædt kom de svimlende højt op, slog Kolbøtter på langs og tværs af Hesten, de gjorde deres Sager udmærket og slap godt fra det.

Da de var færdige, fik de også en Del Bifald, men knap så meget, som de havde ventet.

Så kom jeg med mit Hold. Det var meget mindre, det gik mere stilfærdigt. Jeg gennemgik en almindelig svensk Gymnastiktime og havde valgt de smukkeste og mest harmoniske Øvelser. Det skulde gå temmelig hurtigt, men gik forholdsvis godt. Og da vi så var færdige, så til min store Forbavselse brød der et Bifald løs, der var meget stærkere end for det andet Hold. Jeg var glad derved og taknemlig derfor.«

Hvad Poul Bjerge her har fortalt både om Kreds-Be-styrelsens Syn på Gymnastik og om hans Arbejde og Op-visning med det lille Hold, er typisk for den Tid, hvor de to Bevægelser mødtes i Ribe Amt, ja vel overalt.

Nu er det kun de ældre, der mindes la Cours fine, ædle Person og hans gribende og varme Tale for Ren-heden og Skønheden i Lings Øvelser; men når der skal tales om disse Øvelser i Ribe Amt, og det samme gæl-der i Grunden for hele Landet, er det først og sidst la Cours Navn, der må nævnes som Banebryderen. Alle blev grebet af Varmen og Inderligheden i hans Tale om denne Sag.

Såvidt Jørgen Kirkebjerg.

Når der ved festen i Ribe 31. Juli 1886, som Povl Bjerge ovenfor hentyder til, foruden Malt-Folding op-trådte 9 kredse med svensk gymnastik (Vejen (sølv-plade), Andst (hæderlig omtale), Gjesten, Brørup, Brøn-dum, Hjortlund, Jernved, Alslev, Henne), så kan dette være en målestok for, hvor mærkelig hurtig den nye gymnastik, trods al modstand, vandt indgang her i lan-det. Det er jo det af Kirkebjerg omtalte kursus i Askov vinteren før, der her viser sin virkning. Når det er landbefolkningen, næsten udelukkende, der både først og sidst har givet sin ivrige tilslutning, da har det utvivl-

somt sin grund i, at dansk landboudom, først af al ungdom i verden, allerede da var modnet til at forstå, instinktmæssigt, den lingske gymnastiks hovedtanke eller egentlige princip, som er det at *ville rette, hvad det daglige arbejde gør skævt og unaturligt*. Derpå er — med dyb kendskab til det menneskelige legemes bygning — hver eneste øvelse i svensk gymnastik anlagt. At vedligeholde og at danne menneskelegemet efter sit naturlige og oprindelige skønhedsideal, — *det* er og bliver denne gymnastiks store historiske mission; jfr. la Cours udtalelse ved festen i Vallekilde. Netop fordi der lå et skønt og højt ideal bag denne gymnastik (i modsætning til den meste gymnastik iøvrigt) kunde den gribe ungdommen, når den var nået til en vis vågenhed, som dansk ungdom dengang.

Ved den næste større gymnastikfest, i Varde 20. Juni 1887, var der 11 kredse med svensk Gymnastik, dog kun delvis de samme, som året før. Sagen er jo, at det tal, som deltager i disse større opvisninger, er ingen målestok for, hvor mange kredse ialt, der gør gymnastik. Men indtil 1896 har man ikke andet at rette sig efter. Siden den tid er tallene noget pålideligere. — 1897 var der i Ribe amt ialt 26 kredse, der øvede gymnastik, deraf 13 danske og 13 svenske. 1899 er der 30 kredse med 801 gymnaster, deraf 19 danske og 11 svenske. Det er ikke sikkert, at det mindre antal »svenske« kredse er udtryk for nogen tilbagegang, thi de svenske kredse havde gerne langt det største antal gymnaster, men det kan gerne være, at fremgangen i sidste halvdel af halvfemserne er forholdsvis ringe, — her som overalt i landet. Det var *kriseårene* efter den første begejstrede og stormende fremgang. Det var ikke så meget modstanden og kritikken, der sinkede, thi skønt den ofte var bitter og hård, så havde den alligevel forbavsende

hurtig udspillet sin rolle, det var mere de vel uddannede ledere, den nye gymnastik savnede. Denne mangel blev imidlertid netop ved århundredets udgang afhjulpen, idet gymnastikkommissionens håndbog udkom 1899 og blev grundlag for en langt bedre uddannelse ved overbestyrelsens delingsførerkursus, ligesom selve disse tiltog i tal og fik større og større tilslutning.

Det nye århundrede indlededes med en begivenhed, der skulde få stor betydning for den lingske gymnastiks skæbne i Danmark, nemlig det 3. skandinaviske og 6. almindelige danske skytte- og gymnastikstævne i København 25.—29. Juni 1901. Ikke blot talmæssigt viste det sig her, at den nye gymnastik havde sejret, idet den mødte med 15 hold på ialt 914 mand over for den gamle gymnastiks 4 hold med 130 mand; men alle kyndige, deriblandt mange hidtidige modstandere, erkendte nu, at dette var, som en svensker sagde, »mønsterværdigt«. Især gjorde det stærkt indtryk på den store tilskuerskare, da de fem hundredmandshold viste en sådan orden og præcision i deres øvelser, at det bragte to af dem, Svendborg og Odense amter, op som no. 1 og 2.

Med denne fest er ikke blot al modstand overvunden, men den blev en mægtig agitation og gav stor tilslutning fra de hidtil ligegyldige. 1902 var der i Ribe amt 39 kredse med 1122 gymnaster, næsten udelukkende »svenske«. Efter at nemlig gymnastikkommissions håndbog 1899, der helt var bygget på den lingske gymnastik, var udkommen, og denne gymnastik dermed var offentlig anerkendt, bl. a. også i hæren, var det kun ganske få hold, udelukkende i byerne, som fortsatte med den gamle gymnastik.

Ved festen i silkeborg 1908 mødte Ribe amt med et hold på 104 mand (ledet af Rasmus Vind). At en så stor trop klarede sig som nr. 5 af 17, må kaldes godt,

især i betragtning af, at de havde så udmærkede gymnaster som fynboerne at konkurrere med.

Her kan anføres følgende tal fra Ribe amt:

1908	49 Kr.	1376 Gymn.
1913	40 —	1107 —
1918	38 —	1120 —
1923	44 —	1058 —
1928	65 —	1230 —

Disse tal angår imidlertid kun *mændene*. Det var ikke den nye gymnastiks mindste fortjeneste, at den også tog *kvinderne* med. Det lå jo i selve idéen: at når det var *menneskelegemets skønhed og harmoni*, det drejede sig om, så måtte det gælde for kvinder som for mænd. Og i god overensstemmelse dermed var kvindegymnastikken også lige så tidlig på færde. Den store, ofte fanatiske modstand, den mødte, sinkede den noget, men også her kendes virkningen af festen i 1901, — allerede samme år gør 143 kvinder gymnastik i Ribe amt.

Mere betød det dog nok, at den dengang allerede længe havde hørt med på *højskolernes* timeplan, og det er utvivlsomt her som mange andre steder, ja vel *mere* end andre steder, højskoleeleverne, mænd som kvinder, der banede vejen for det nye. Det var så godt som altid en gammel højskoleelev, der blev uddannet til leder, og når han (eller hun) kom hjem igen og skulde tage fat, så var det de gamle højskoleelever, som jo kendte gymnastikken iforvejen, som selv gik med og blev den bedste støtte.

— Men det var fra først af *Ernst Trier* i Vallekilde, som havde mod og begejstring nok til at tage kampen op med de fordomme, som da særlig *her* lagde sig i vejen. Det var allerede sommeren 1884, at han fik den knap 20 årige svenske lærerinde, *Sally Høgstrøm*, til

Vallekilde for at lære højskolepigerne lingsk gymnastik, — der var ingen danske lærerinder at få. Om hende skrev Trier siden: »Hun havde en vanskelig gerning her. Ukendt med sprog, danske forhold, landsbyskikke og -uskikke skulde hun bane vej for noget i Danmark splintert. Med hvilken beundringsværdig udholdenhed og sjælsstyrke overvandt hun ikke vanskelighederne, og med hvilken dygtighed ledede hun ikke øvelserne, så alle måtte forbavses over, hvad hun i kort tid udrettede. Og så indtog hun tilmed med sin personlige elskværdighed alle deres hjerter, der fik nøjere med hende at gøre.« Det var jo altsammen godt og vel. Men det må tilføjes, at Trier selv havde det ikke minde besværligt i anledning af det forvovne skridt, han her havde taget. Han fik anonyme breve, nogle med gode råd, andre med vrede ord, forestillende ham det skrækkelige i det nye, og hvad det kunde føre til. Venner rådede ham til for skolens skyld at lade det fare, ja karlene på gården truede endog med at rejse, hvis kvindegymnastik blev indført! — Brændende blev også spørgsmålet om dragten, — skulde bukserne være korte eller lange eller noget midt imellem? Det blev det sidste, (som et kompromis!) hvad der på billederne tager sig højst snurrt ud. — Men de unge selv tog, som man kunde vente, ikke nær så højtidelig eller reserveret derpå. Der var den sommer 182 elever, og deraf var kun 4, som ikke deltog i gymnastiken, og trods alle vanskeligheder var den sommer også en stor oplevelse for den unge svenske lærerinde, ikke mindst, som det fremgår af hendes breve, på grund af den alvor og inderlighed, der var over arbejdet. Det lyder måske morsomt for os; men er meget oplysende, når hun et sted skriver: »Her er alle så besjælede af deres idéer, at det er meget mærkværdigt.«

Også næste sommer arbejdede hun på Vallekilde.

og da hun sommeren 1886 rejste til Askov, havde hun uddannet Triers unge, dygtige datter Ingeborg til sin efterfølger. I Askov havde hun, foruden eleverne, et lille hold, der blev uddannet til ledere, deriblandt *Ingeborg Schrøder*, som fra 1889, efter at være uddannet videre på centralinstituttet i Stockholm, overtog kvindegymnastiken på Askov højskole. — Hen på sommeren (1886) var der tale om, at frk. Høgstrøm ved en skyttefest i Ribe skulde vise lingsk gymnastik med et kvindeligt elevhold fra Askov højskole; det var *la Cour*, der havde fået den tanke, han mente, og med rette, at det vilde være et godt middel til at gøre den lingske gymnastik mere kendt. Men også her mødte fordømmen overfor det nye, »nogle havde hittet på, at det var *ukvindeligt*«, skriver frk. Høgstrøm derom. Derimod fik hun lejlighed til at vise kvindegymnastik først for ca. 40 indbudte læger og gymnastikfolk fra skyttekredsene og siden — hen i august — for deltagerne i et lærermøde. Sally Høgstrøm havde således sat den kvindelige gymnastik igang både i øst og vest, men det var selvfølgelig af stor betydning, at hun begge steder havde fået arvtagere.

Det varede dog temmelig længe, før kvindegymnastiken ret kom igang ude i lankredsene. I Ribe amt er det kun spredte småhold i en ret lang årrække. Tallene foreligger først fra 1907, da var der 518 kvindegymnaster i amtet. 1912 var der 608, 1917 726, 1922 843, 1925 939, 1928 1251. Man ser det bemærkelsesværdige, at da kvindegymnastiken først er igang, så er dens fremskridt langt mere støt og stadig end mændenes. Dette er antagelig tilfældet overalt, men måske Ribe Amt også hører til de forreste på kvindegymnastikens område. Det måtte selvfølgelig betyde endel, også for landkredsene, at Askov højskole havde et par så ihærdige og

dygtige ledere som Ingeborg Appel og Jørgen Kirkebjerg. Ialfald ses det af tallene fra Silkeborgfesten 1908, at Ribe amt stiller med omtrent dobbelt så mange kvindegymnaster, som de andre 9 hold i gennemsnit, nemlig 76, og trods det store tal formår de dog at hævde sig som nr. 3.

Jørgen Kirkebjergs betydning som gymnastiklærer kommer selvfølgelig først og fremst Askov højskole til gode. Men også for gymnastiken i Ribe amt kom han i årenes løb til at betyde ikke så lidt. I den første halve snes år mest ved delingsføreruddannelse ved kursus, siden, da han blev assistent hos gymnastikinspektøren, kom han selv mere omkring i kredsene, til opvisninger, instruktionskursus o. lign. Han forstod ved sådanne lejligheder, som alle, der har kendt ham, vil mindes, ret *at opmuntre*, og hans besøg var derfor altid både til glæde og nytte. Så kom der jo gerne tilsidst en historie eller to, som han kunde fortælle med mesterskab. — Men iøvrigt vilde Kirkebjerg ikke have nogen ros for sit arbejde. Skulde nogen roses, da nævnte han altid la Cour. Og jo også med megen ret. Uden ham havde »tylvten« næppe fået meget ud af deres tur til Lund, og da man kom hjem, var det bestandig ham, der så smukt og grundigt kunde fremhæve den nye gymnastiks ideelle grundlag, og det var utvivlsomt for en stor del hans værk, når der i årene derefter kom så god gang både i skydning og gymnastik i Ribe amt, ja han havde sin store del i fremgangen for hele landet.

De to forstod at løse hver sin del af opgaven. Vi vil takke dem begge og ære deres minde.